

УДК 332.122:677

Ю.В. Бикова, аспірант

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуті сучасні проблеми виробничих підприємств галузі легкої промисловості, оцінено фінансовий стан на основі проаналізованих основних фінансових показників діяльності підприємств, розроблені стратегічні напрямки, які забезпечать умови для соціально-економічного розвитку легкої промисловості Чернігівської області.

Ключові слова: легка промисловість, виробництво, обсяги продажу, ресурси.

В статье рассмотрены современные проблемы производственных предприятий легкой промышленности, оценено финансовое состояние на основе проанализированных основных финансовых показателей деятельности предприятий, разработаны стратегические направления, которые обеспечат необходимые условия социально-экономического развития легкой промышленности Черниговской области.

Ключевые слова: легкая промышленность, производство, объемы продаж, ресурсы.

In the article the current problems of the production of light industrial are examined, the financial status based on the analyzed key financial performance of enterprises are estimated, the strategic directions that will provide the necessary conditions of socio-economic development of light industry Chernihiv region are developed.

Key words: light industry, production, volume of sales, resources, investment, innovation.

Постановка проблеми. Інтегрування України до світових торговельно-економічних структур повинні створювати українському товаровиробнику сприятливі умови для проникнення на ринки інших розвинених країн світу. Водночас процес реформування галузі легкої промисловості за останні роки характеризується низкою негативних тенденцій як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні.

На сьогодні регіональна промислова політика орієнтована на впровадження високих енерго- та ресурсозберігаючих технологій, стимулювання розвитку наукомістких виробництв, що здійснюють випуск інноваційної продукції та зосереджена на формуванні необхідних умов для виробництва й реалізації конкурентоспроможної промислової продукції. Збільшення випуску та реалізації промислової продукції на основі розширення, модернізації та впровадження ефективних інноваційно-інвестиційних проектів створює сприятливі умови для прогресивного та стабільного розвитку галузі легкої промисловості в цілому.

Сучасний стан функціонування підприємств галузі легкої промисловості регіону не можна назвати стабільним, найважливішими причинами цього є:

- обмеженість у поповненні оборотних активів промислових підприємств за рахунок неможливості використання кредитних ресурсів;
- висока питома вага давальницьких схем та невисока якість вітчизняних матеріальних ресурсів;
- високий рівень незавантаженості виробничих потужностей;
- нестача інвестиційних ресурсів;
- відсутність чітко визначеної системи пріоритетів у виробництві продукції;
- висока частка імпортованих товарів, що ввозиться за заниженою митною вартістю, якість яких досить часто не відповідає міжнародним стандартам;
- відсутність сучасної професійно-кваліфікаційної структури кадрів промисловості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблем аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку підприємств легкої промисловості України проводилися такими вітчизняними економістами та науковцями, як: А. Мазаракі, Т. Мельник, І. Максименко, О. Лабурцева, Ю. Черній, В. Ізовіт, О. Царенко, О. Паливода та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на досить велику кількість наукових робіт, присвячених вивченню проблем сучасного становища та перспектив розвитку галузі легкої промисловості, слід відзначити, що запропоновані методи та шляхи реалізації проблем розвитку підприємств все ж залишаються

відкритими, тому що немає достатньо чітко сформованих, конкретизованих принципів та стратегій для виходу підприємств з кризового стану, що робить цю тематику та проблему дослідження актуальною для більш глибокого вивчення та розкриття існуючих та прихованих проблем у галузі легкої промисловості регіону.

Мета статті полягає у виявленні рівня розвитку та специфіки діючих стратегій підприємств легкої промисловості на основі аналізу статистичних даних; розроблення першочергових рекомендацій щодо оптимізації перспективних стратегій розвитку підприємств легкої промисловості регіону.

Виклад основного матеріалу. Галузь економіки – легка промисловість як якісно однорідна сукупність підприємств виступає об'єктом статистичного дослідження. Статистичний факт, визначений типовими зведеними характеристиками, заснованими на спеціально організованому спостереженні статистичних даних, є однією зі сторін фактуальної основи, необхідної для статистичного аналізу сучасного стану підприємств легкої промисловості регіону.

Як відзначає провідний фахівець у галузі вивчення економічної конкуренції М. Портер, „окрема галузь – це основний рівень стратегії, тому що саме на цьому рівні визначається прибутковість галузі, і підприємства або досягають, або уступають конкурентній перевазі” [5].

Галузь – це однорідна сукупність підприємств, об'єднань та інших господарських одиниць. При віднесенні підприємств до тієї або іншої галузі враховується: економічне призначення продукції, наявність характерних для галузі технологічних процесів і відповідної технічної бази, однотипність використання сировини і матеріалів, професійного і кваліфікованого складу кадрів. Таким чином, кожна галузь має унікальну структуру, або набір унікальних економічних і технічних характеристик, що служать джерелом зростання конкурентоспроможності підприємств, або їхніх слабких конкурентних позицій.

Промисловість – це ключова галузь економіки. У свою чергу, легка промисловість України є провідною галуззю економіки, яка має 17 підгалузей, потужний виробничий потенціал, який повинен задовольняти потреби суспільства товарами народного споживання й промислового призначення. Водночас, легка промисловість пов'язана з багатьма суміжними галузями та обслуговує увесь господарський комплекс країни. У галузі працює понад 10 тис. підприємств, із них: у текстильній промисловості – 2,5 тис., виробництві готового одягу та хутра – 6 тис., виробництві шкіри та шкіряного взуття – 1,5 тис. Підприємства легкої промисловості практично всі приватизовані, менше одного відсотка від загальної кількості становлять підприємства державної власності.

Легка промисловість – надзвичайно трудомістка галузь, тому її підприємства працюють в основному у великих містах, де достатньо трудових ресурсів. Регіональний аспект передбачає розміщення підприємств легкої промисловості за рівнем значущості – трудовий, транспортний, сировинний, споживчий. Завданням легкої промисловості є забезпечення населення тканинами, одягом, взуттям, а інших галузей – технічними тканинами тощо. Легка промисловість Чернігівської області орієнтована на текстильне виробництво, виробництво взуття та виробництво одягу. В регіоні налічується 15 підприємств, які спеціалізуються на текстильному виробництві, 11 – на виробництві готового одягу та хутра, 4 – на виробництві шкіри, галантерейних виробів із шкіри та взуття.

Важливість цієї тематики дослідження впливає з того, що ринок текстильної продукції та одягу за часів Радянського Союзу завжди відрізнявся стабільністю попиту. Легка промисловість України створювалася з розрахунку на ринки Радянського Союзу, тому що з країни експортувалося більш 50 % продукції. Галузь була однією з провідних у промисловому комплексі республіки. Цьому сприяли умови: наявність імпортованої і власної сировини, забезпеченість висококваліфікованими кадрами, емний ринок спо-

живання. Однак після розпаду СРСР купівельна спроможність населення різко впала. За 10 років переходу до ринкової економіки валовий внутрішній продукт України скоротився більше ніж на 50 %; темпи промислового виробництва України скоротилися на 34,5 %, якщо 1991 рік прийняти за базовий; темпи промислової продукції Чернігівської області скоротилися на 50,2 %. У легкій промисловості найбільший індекс промислового виробництва було зафіксовано у 2004 році – 132,6 %. Будучи лідером по виробництву верхнього одягу, на сьогодні текстильна промисловість не визнає своєї неконкурентоспроможності. Галузь втратила свої позиції як у національній економіці, так і на світовому ринку, поступившись місцем турецьким, китайським і польським виробникам, що насамперед обумовлено недостатньою конкурентоспроможністю продукції як по якості, так і по ціні, що, перш за все, пов’язано з технічною відсталістю виробництва.

Легка промисловість характеризується відносно невеликою питомою вагою в загальному обсязі промислового виробництва. Представимо розподіл обсягу реалізації продукції промисловості за видами діяльності у 2011 році на рис.1.

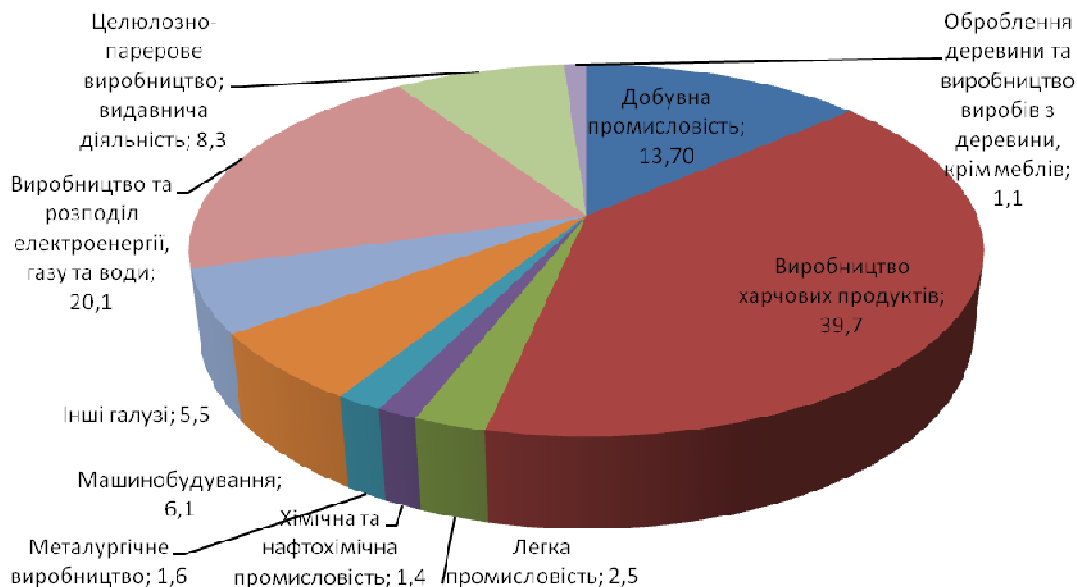


Рис. 1. Розподіл обсягу реалізації продукції промисловості за видами діяльності у 2011 році, відсотків до загального обсягу

Обсяги реалізованої продукції легкої промисловості за 2005-2011 роки наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Обсяги реалізованої промислової продукції легкої промисловості за 2005-2011 рр.

Види виробництва	Роки							
	2005		2009		2010		2011	
	тис. грн	у % до підсумку	тис. грн	у % до підсумку	тис. грн	у % до підсумку	тис. грн	у % до підсумку
Промисловість	6107488,6	100,0	10571161,5	100,0	12115722,3	100,0	15197547,8	100,0
Легка промисловість	232185,7	3,8	395027,6	3,7	369727,8	3,0	374646,7	2,46
Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	222990,9	3,6	347542,4	3,2	313594,2	2,5	301322,7	1,9
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	61665,2	1,0	47485,2	0,4	56133,6	0,4	73324,0	0,4

Індекси росту обсягів реалізації промисловості за 7 років збільшились на 148,8 %. Однак це не означає, що прибуток від реалізації продукції збільшився на 148,8 %, тому що одним із факторів збільшення реалізації є інфляція. Для того, щоб привести показник реалізації в порівнянні умови, тобто визначити зміни реалізації продукції в реальних показниках, необхідно врахувати відповідні зміни цін. У легкій промисловості в 2011 році спостерігається зменшення обсягів реалізації товарів у порівнянні з 2009 роком на 5,2 %, що стосується підгалузей легкої промисловості, таких як текстильне виробництво, то зменшення реалізації продукції становило 13,3 %, а при виробництві шкіри, виробів із шкіри можна спостерігати збільшення на 54,4 %.

Повільні темпи розвитку легкої промисловості, а в останній час і її стагнація спричиняють зниження конкурентоспроможності економіки регіону, що обумовлено такими проблемами:

- висока собівартість вітчизняних товарів легкої промисловості;
- недоступність довгострокових кредитів;
- відсутність сучасного спеціалізованого обладнання;
- відсутність умов щодо залучення інвесторів для позитивного динамічного розвитку легкої промисловості;
- складні митні процедури для роботи підприємств легкої промисловості як за давальницькою схемою;
- у більшості підприємств галузі немає ефективного менеджменту, тому половина промислових підприємств галузі є збитковими; низька заробітна плата робітників; постійне зниження притоку молодих кадрів на підприємствах.

Отже, теперішній фінансовий стан багатьох підприємств галузі легкої промисловості досить складний, доказом цього є аналіз статистичних даних, на основі яких можна простежити тенденції розвитку діяльності підприємств за 2005-2011 роки (рис. 2).

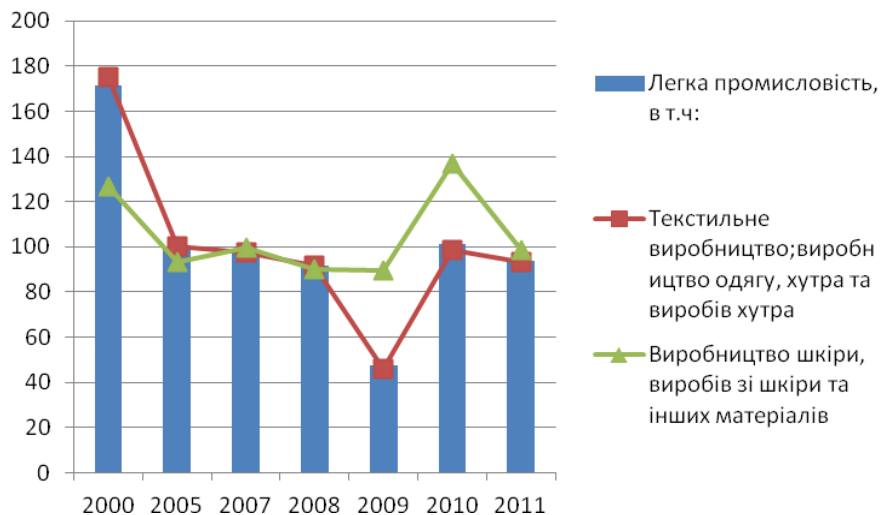


Рис. 2. Індекси обсягу виробництва продукції легкої промисловості за 2000-2011 роки

У легкій промисловості та її підгалузях практично відзначається тенденція спаду виробництва. Аналіз показників показує, що найбільший спад рівня виробництва в галузі спостерігається у 2008-2009 рр., що обумовлено впливом глобальної фінансово-економічної кризи. Однак, щодо виробництва шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів у динаміці, то в 2010 році відзначено найбільший приріст 36,6 %, якщо 2000 рік прийняти за базовий.

Скорочення обсягів виробництва продукції в цілому по легкій промисловості спостерігається з 2000 по 2011 рік, що не можна характеризувати позитивно. Така ситуація

обумовлена жорсткою конкуренцією з контрафактною продукцією, значним скороченням випуску кордних тканин, високою часткою імпортованих товарів легкої промисловості, що ввозяться за заниженою митною вартістю, створюючи тим самим недобросовісну конкуренцію на внутрішньому ринку. Прогноз динаміки виробництва промислової продукції та легкої промисловості до 2015 року можна відобразити графічно на рис. 3 [7].

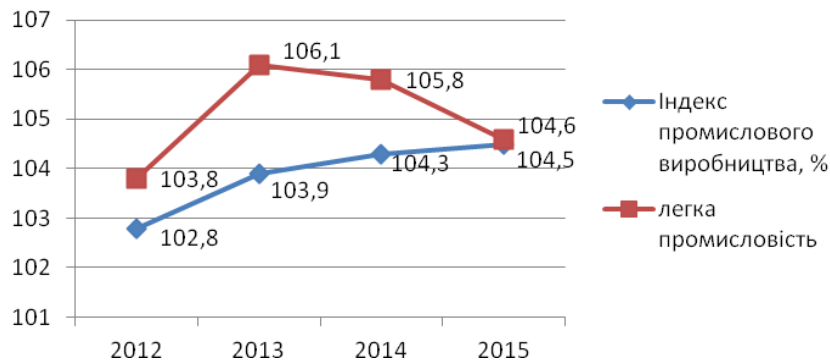


Рис. 3. Прогноз динаміки індексів галузі легкої промисловості на 2012-2015 роки

На підприємствах легкої промисловості випуск продукції прогнозується збільшувати щорічно в середньому на 4,5 %, порівняно з 2011 роком приріст становитиме 18 %.

Доцільно розглянути динаміку виробництва найважливіших видів товарів широкого вжитку і тривалого користування підприємств легкої промисловості регіону за 2005-2011 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Виробництво найважливіших видів продукції підприємствами легкої промисловості за 2005-2011 роки

Види продукції	Роки								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Тканини, тис. м ²	4433	7278	7267	7637	6799	7224	4559	3223	2951
Вироби панчішно-шкарпеткові трикотажні, тис. пар	1792	2211	1922	723	23	133	83	50	43
Взуття, тис. пар	512	625	707	877	938	913	835	997	1029

Виробництво тканин з 2009 по 2011 рік значно скоротилось, що пов'язано з фінансово-економічним становищем підприємств на цьому періоді. 2011 рік демонструє спад виробництва тканин на підприємствах на 292,8 тис. м², або на 9,08 % у порівнянні з 2010 роком, аналогічна ситуація також з виробництвом панчішно-шкарпеткових, трикотажних виробів, так з 2004 по 2011 рік виробництво зменшилось на 2168 тис. пар, що стосується виробництва взуття, то ситуація дещо краща, темп зростання у 2011 році в порівнянні з базовим 2003 роком становить – 201 %, що можна характеризувати позитивно.

Основні показники розвитку галузі легкої промислової за 2005-2011 роки наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Основні показники розвитку галузі легкої промисловості за 2005-2011 роки

Показники	Роки			
	2005	2009	2010	2011
1. Обсяг реалізованої промисловості продукції, тис. грн	232185,7	395027,6	369727,8	374646,7
2. Інвестиції в основний капітал, тис. грн	10742	13402	8382	6186
3. Рентабельність операційної діяльності, відсотків	6,2	5,4	1,9	0,8
4. Частка прибуткових підприємств, відсотків	52,3	67,1	57,1	64,8
5. Середньорічна кількість найманих працівників, тис. осіб	7985	4940	4947	4647
6. Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн	528	1143	1435	1822

Як видно із табл. 3, у 2011 році зменшення інвестицій відбулося в порівнянні з 2010 роком на 26,2 %, що говорить про достатньо низьку привабливість підприємств цієї галузі для інвесторів та неможливість отримання прибутку в короткостроковий період, у чому більш за все зацікавлені інвестиційні компанії. Аналіз стану інноваційного розвитку галузі легкої промисловості показує, що завдяки реалізації відповідних програмних заходів протягом останніх років деякі показники інноваційної діяльності все ж покращились, доказом цього є збільшення частки прибуткових підприємств галузі легкої промисловості, але показник рентабельності операційної діяльності залишається низьким. За даними Головного управління статистики Чернігівської області [3] із загальної кількості освоєних інноваційних видів продукції на легку промисловість припадає всього – 9,5 % (ПП “Н.-Сіверська бавовняно-ткацька фабрика”, ПрАТ ВТФ “Сіверянка”, ПрАТ “Чернігівська взуттєва фабрика “Берегиня” та ін.).

Соціально-економічний розвиток регіону можливий лише за умови модернізації національної економіки, досягнення макроекономічної стабільності, розвитку промисловості регіону за рахунок активізації інвестиційної діяльності на основі законодавчої врегульованості.

Отже, законодавча неврегульованість механізмів перспективного розвитку підприємств легкої промисловості та промисловості регіону в цілому, недостатнє врахування їх специфіки призводять до загострення проблеми їх соціально-економічного розвитку, значного підвищення рівня безробіття. Виконання програм соціально-економічного розвитку не забезпечується їх власними фінансовими ресурсами та коштами державного бюджету.

Виконання середньострокової програми промислового розвитку Чернігівської області до 2015 року дає надію та перспективу на покращення фінансового стану промислових підприємств регіону. Але процес фінансування для реалізації програми передбачає здійснення її за рахунок власних коштів підприємств, ресурсів фінансово-кредитної сфери, іноземного капіталу та інших джерел, що в умовах фінансово-економічної кризи, нестабільності законодавчої бази досить важко здійснити.

Першочерговими завданнями для виходу легкої промисловості на якісно новий рівень постають:

- збереження темпів росту обсягів виробництва, проведення технічного переоснащення, реконструкції підприємств та забезпечення на цій основі стабільного інноваційного розвитку галузі;
- поступовий відхід від давальницьких схем виробництва при прийнятті необхідних заходів щодо відновлення та розвитку вітчизняної сировини;
- забезпечення глибокої переробки вітчизняної сировини (вовни, шкіри, льону, хутра), так і хімічних волокон і ниток;
- впровадження інвестиційних проектів у текстильне та швейне виробництво;
- вирішення завдань кадрового забезпечення, виходячи з необхідності постійного відновлення, підготовки, перепідготовки кадрів як технічної ланки, так і управлінської.

Для реалізації поставлених завдань необхідно:

- вдосконалення державного сприяння розвитку легкої промисловості завдяки розробленню відповідних законодавчих актів;
- надання легкій промисловості статусу пріоритетної галузі за рахунок удосконалення діючої нормативно-правової бази;
- проведення технічного переоснащення та оновлення матеріально-технічної бази (придбання спецмашин та оновлення обладнання ВТО ПрАТ „ТК-Стиль” (м. Чернігів);
- придбання нових машин та обладнання, запровадження нових прогресивних технологій;

- модернізація розкрійного виробництва та виробництво матеріалів з полімерним покриттям ПрАТ „ВТФ „Сіверянка” (м. Чернігів);
- відновлення посівів льоноволокна, розроблення підпрограми розвитку льонарства на державному рівні;
- забезпечення ПрАТ „Камвольно-суконна компанія „Чексіл” новими енергоефективними технологіями;
- освоєння виробництва інноваційного асортименту товарів широкого вжитку відповідно до світових напрямків моди, підвищення рівня моделювання і конструювання одягу;
- впровадження системи контролю якості, адаптованої до відповідних систем сертифікації та стандартизації ЄС.

Висновки. Дослідження проблем та аналіз сучасного стану українських підприємств галузі легкої промисловості показали, що головною метою їх стратегічного розвитку є створення умов, направлених на підвищення ефективності виробництва сучасних конкурентоспроможних товарів, які будуть задовольняти потреби населення, держави і суб'єктів господарювання, що й забезпечить стабільний розвиток легкої промисловості в перспективі. У свою чергу, головними пріоритетними факторами розвитку підприємств легкої промисловості в Чернігівській області, які приведуть до подолання його проблем, є зміни у структурі управління та інноваційна діяльність на основі впровадження нових інноваційно-інвестиційних проектів.

Список використаних джерел

1. *Про стимулювання розвитку регіонів* : Закон України від 1 січня 2006 року.
2. *Авраменко І. М.* Інновації як основа розвитку легкої промисловості України / І. М. Авраменко // *Фінанси України*. – 2011. – № 2. – С. 34-39.
3. *Головне управління статистики в Чернігівській області* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://chernigivstat.gov.ua/>.
4. *Гончаров Ю. К.* Сучасний стан і тенденції економічного розвитку легкої промисловості / Ю. К. Гончаров // *Актуальні проблеми економіки*. – 2010. – № 7 (72). – С. 8-11.
5. *Портер М.* Конкуренція / М. Портер. – М. : Вільямс, 2005. – 608 с.
6. *Статистичний щорічник „Чернігівщина-2011”*. – Чернігів : Головне управління статистики у Чернігівській області, 2012. – 486 с.
7. *Стратегія соціально-економічного розвитку Чернігівської області на період до 2015 року* [Електронний ресурс] : затверджено рішенням восьмої сесії обласної ради п'ятого скликання 26 січня 2007 року / Чернігівська обласна рада. – Режим доступу : <http://www.chernihiv-oblrada.gov.ua/>.